ऋ ण नि र्दे श

शिवाजी विद्यापीठाच्या एम्.फिल्. पदवीसाठी "स्मृतिस्थळ व दृष्टांतपाठ यातील सामाजिक परिस्थितीचे चित्रण" हा लघुप्रबंध सादर करताना मनाला आनंद होत आहे. या लघुप्रबंधासाठी डॉ. बापूजी संकपाळ यांच्या चिकित्सात्मक मार्गदर्शनाचा लाभ झाला. त्यांच्या सुयोग्य मार्गदर्शनामुळेच या लघुप्रबंधाचे काम सिद्धीस गेले. त्याच बरोबर माझ्या साहित्यविषयक अभ्यासाला व विचारांनाही दिशा मिळाली. महाविद्यालयातील स्वत:च्या कामाचा व्याप असूनही त्यांनी या लघुप्रबंधाच्या कामासाठी आपला बहुमुल्य वेळ मला दिला. त्यांचे हे ऋण मोठे आहे. त्यांच्या या ऋणात कायम राहण्यात मला आनंद वाटतो.

तसेच या कामाची वेळोवेळी आस्थेवाईकपणे चौकशी करुन त्याबद्दल बहुमोल मार्गदर्शन देणारे शिवाजी विद्यापीठातील मराठी विभागाचे प्रमुख डॉ.गो.मा.पवार यांचाही मी ऋणी आहे. तसेच ज्यांच्या सहकार्याशिवाय हे काम पूर्ण होऊ शकले नसते असे; डॉ.ल.रा. नसिराबादकर, प्रा. प्रभाकर पाटील व प्रा. रमेश ढावरे यांचाही मी अत्यंत आभारी आहे.

कवठेमहांकाळ येथील आमच्या प.भू. वसंतदादा पाटील महाविद्यालयाचे प्राचार्य मा.म.आ.पवार यांनी आत्मीयतेने जे सहकार्य दिले याबद्दल त्यांचे आभार मानावेत तेवढे थोडेच आहेत. तसेच माझे स्नेही प्रा. दिपक चव्हाण व प्रा. जी.के. ऐनापुरे यांनी मला जे प्रोत्साहन दिले त्याबद्दल त्यांचे आभार मानलेले त्यांना आवडणार नाही पण त्यांचा ऋणनिर्देश करणे आवश्यक आहे.

या लघुप्रबंध लेखनासाठी आवश्यक असणारी पुस्तके व संदर्भ ग्रंथ यांचे सहकार्य करणारे डॉ.बाळासाहेब खर्डेकर ग्रंथालय, शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर येथील ग्रंथपाल व त्यांचे सर्व सहकारी, तसेच प.भू.वसंतदादा पाटील महाविद्यालयाचे ग्रंथपाल मा.बी. एस.वाघमारे यांचा मी आभारी आहे. या शिवाय प्रा.एल्.बी.कचरे, प्रा.जे.वाघभोसले,प्रा.डी.एम्.भस्मे,प्रा.ए.जे.खोत यांचेही आभार.

-- नंदकुमार परशराम भगत

अ नु क्र म णि का

प्रकरण पहिले: **महानुभाव संप्रदाय व वाङ्मय निर्मिती** 1 ते 19

१) सांप्रदायाची निर्मिती
२) पंथाचे संस्थापक
३) पंचकृष्णाची परंपरा
४) पंथाचे तत्त्वज्ञान व आचारधर्म
५) वाङ्मय निर्मितीचे स्वरूप
६) प्राचीन मराठी वाङ्मयाचे स्वरूप
७) महानुभाव वाङ्मयाचे स्वरूप
८) महानुभावीय वाङ्मयाचे वेगळेपण

प्रकरण दुसरे: **साहित्य व समाज: परस्पर संबंध** 21 ते 41

१) साहित्य व समाज पार्श्वभूमी
२) निर्माण झालेले निरनिराळे वाद
३) अस्तित्ववादी दृष्टी
४) मार्क्सवादी विचार
५) साहित्य व सत्य
६) साहित्य व नीती
७) साहित्य आणि प्रचार
८) सामाजिक बांधिलकी
९) कला व स्वातंत्र्य
१०) प्राचीन वाङ्मय व समाज
११) तात्पर्य

प्रकरण तिसरे: स्मृतिस्थळातील सामाजिक परिस्थिती 43 ते 72

१) स्मृतिस्थळ स्वरूप व महत्त्व
२) राजकीय स्थिती
३) धार्मिक स्थिती
४) आर्थिक व्यवहार
५) स्त्रीजीवन
६) लोकजीवन --
अ) खाद्यपदार्थ व त्यांचा वापर
ब) वस्त्रे
क) दागदागिने
ड) दुष्काळी परिस्थिती व अन्नछत्रे
इ) प्रवास व त्यातील संकटे
ड) चालिरिती अथवा परंपरा
७) साहित्य निर्मिती व विद्या-कला
८) समाजातील विद्वान वर्ग
९) ग्रामजीवनाची इतर स्वरूपे
१०) तात्पर्य

प्रकरण चौथे: दृष्टांत पाठातील सामाजिक परिस्थिती 74 ते 109

१) दृष्टांतपाठ: एक श्रुतिग्रंथ
२) केशिराजबासाचे महत्त्व व वेगळेपण
३) दृष्टांतपाठ: रचना व स्वरूप
४) दृष्टांतपाठ: व्याख्या
५) दृष्टांतपाठ कथात्म गद्याचे सौंदर्य
६) मोकळे दृष्टांत

७) दृष्टांतपाठात आढळून येणारे समाजजीवन

अ) शासनव्यवस्था अथवा राजकीय स्वरूप

ब) समाजात चालणारे विविध व्यवसाय

क) जातिव्यवस्था

ड) कुटुंबसंस्था

इ) स्त्रीजीवनाचे स्वरूप

ड) मनुष्य स्वभावाचे चित्रण

प) संसारोपयोगी वस्तु व पदार्थ

फ) धार्मिक जीवन

भ) कला-क्रिडा व विद्या

म) सांस्कृतिक जीवन

न) आजार अथवा व्याधी

य) वाक्प्रचार व वाक्यप्रयोग

र) पशु-पक्षांची सृष्टी

८) सारांश

प्रकरण पाचवे: उपसंहार आणि निष्कर्ष 111 ते 118

संदर्भ ग्रंथांची सूची 119 ते 123

.....